

Spørsmål vedrørende hjemsendelse fra skoletur – saksbehandling og betaling

Utdanningsdirektoratet har svart Fylkesmannen i Rogaland vedrørende hjemsendelse av elever på skoletur i grunnskolen.

TOLKNINGSUTTALELSE | 19.12.2008

Gjelder

- [Opplæringslova - § 2-9 \(Oppheva\)](#)
- [Opplæringslova - § 2-10 \(Oppheva\)](#)
- [Opplæringslova - § 9 A-10 Ordensreglement](#)
- [Opplæringslova - § 9 A-11 Bortvising](#)

Utdanningsdirektoratet viser til deres henvendelse, datert 24.08.08, med spørsmål vedrørende hjemsendelse av elever på skoletur i grunnskolen. Utdanningsdirektoratet bes prinsipielt ta stilling til om hjemsendelse fra skoletur, på grunn av brudd på ordensreglementet, må gjøres ved enkeltvedtak om bortvisning etter opplæringsloven¹. Videre reises det spørsmål om hvem som skal dekke kostnadene ved å sende elever som har brutt ordensreglementet hjem fra skoletur.

Bortvisningsspørsmålet

Utdanningsdirektoratet tar her ikke stilling til det utvidede ordensreglementet og innholdet i dette. Men understreker at det kan være grunn til å undersøke nærmere hva dette er. For at det skal være et ordensreglement, med de rettsvirkninger dette har, må det være fastsatt i samsvar med opplæringsloven § 2-9.

Kommunen skal, jf. opplæringsloven § 2-9, ha et ordensreglement som inneholder regler om atferd, regler om hvilke tiltak som skal brukes dersom elevene bryter reglementet og fremgangsmåten når slike saker skal behandles. Et av ordensreglementets formål er refsing av uønsket elev atferd. Det er understreket i NOU 1995:18 at "Refsingstiltak i skolesamfunnet har paralleller til de strafferettslige reaksjonene en møter ellers i samfunnet. I strafferetten er straffen blitt karakterisert som "et onde som påføres lovovertrederen i den hensikt at det skal føles som et onde". En liknende definisjon vil være nærliggende å gi et refsingstiltak i skolen". I hvilken grad ordensreglementet kan brukes som rettslig grunnlag for refsing av elevens atferd vil avhenge av hva slags atferd kommunen/skolen, dersom adgangen til å fastsette ordensreglement er delegert, har inntatt som rettsstridig i ordensreglementet. Ordensreglementet vil også gjelde for skoleturer, dette er understreket i NOU 1995:18.

Eleven ble i dette tilfellet sendt hjem som en konsekvens av at vedkommende hadde drukket alkohol på skoleturen. Elevens atferd er her et brudd på ordensreglementet (det antas at det er et forbud mot å nyte alkohol også i det ordinære ordensreglementet). Det er etter Utdanningsdirektoratets vurdering ingen tvil om at hjemsendelsen av eleven er et refsingstiltak. Dette tiltaket er å anse som straff som følger av den rettsstridige atferden, og selv om skolen ikke hevder det, må hensikten med tiltak være å straffe eleven. Dette vil i alle tilfeller føles som et refsingstiltak for eleven. At tiltaket også har allmennpreventive virkninger har ingen betydning her. Så dyptgripende inngrep i elevens rettsforhold kan ikke være begrunnet i ordens- og opplæringsmessige hensyn. Dette er et refsingstiltak. Enhver hjemsendelse som ikke har hjemmelsgrunnlag vil være rettsstridig siden dette er et refsingstiltak. Hjemsendelse fra skoletur på grunnlag av overtredelse av ordensreglementet har de samme virkningene som bortvisning fra ordinær opplæring på skolen. Dette gjelder selv om skoleturen ikke er en del av den ordinære opplæringen skolen har, her er det realiteten som gjelder. Direktoratet vurderer derfor at hjemsendelse fra skoletur må regnes som bortvisning etter opplæringsloven § 2-10.

I og med at hjemsendelse fra skoletur reelt sett er bortvisning, jf. opplæringsloven § 2-10, så er dette en beslutning som må fattes i form av et enkeltvedtak. Kravene til enkeltvedtaket i § 2-10 og i forvaltningsloven må derfor være oppfylt for at enkeltvedtaket ikke skal være ugyldig, se for øvrig forvaltningsloven § 41. Det følger av § 2-10 at det kun er rektor som kan treffe 1 LOV-1998-07-17-61 enkeltvedtak om bortvisning. Det kan i denne saken spørres om det er rektor som har truffet enkeltvedtaket, dersom dette ikke er tilfelle foreligger det en saksbehandlingsfeil. Det er også et krav om at eleven skal ha mulighet til å forklare seg for rektor før enkeltvedtak fattes. Utdanningsdirektoratet mener at siden hjemsendelsen er en bortvisning etter § 2-10, og bortvisning er et enkeltvedtak, så har eleven/foreldrene klagerett til Fylkesmannen, jf. opplæringsloven § 15-2.

Det vil også kunne stilles spørsmål ved om bortvisning her var et forholdsmessig tiltak. Bortvisning er for grunnskolen den mest alvorlige sanksjonen og skal kun brukes i de mest alvorlige tilfellene eller ved gjentatte brudd på ordensreglementet. Et grunnleggende prinsipp når det skal vurderes om et tiltak kan anvendes er om det er forholdsmessighet mellom elevens atferd og skolens reaksjon. Å bortvise en elev ved å sende eleven hjem fra en skoletur, er et meget dyptgripende tiltak. Dette innebærer også store

ulemper for både eleven, foreldrene og skolen ved at det må ordnes hjemtransport. Før et slikt tiltak vil være forholdsmessig må atferden eleven har utvist være svært alvorlig. Fylkesmannen bør påpeke at skolen er forpliktet til å vurdere andre sanksjoner før de velger å bortvise elever. At en slik vurdering er gjort bør også fremgå av enkeltvedtaket.

Erstatning for utgifter knyttet til hjemsendelsen

Spørsmålet er så hvem som skal bære kostnadene ved å sende elever som har brutt ordensreglementet hjem fra skoletur? Enkelte kommuner har argumentert med at brudd på ordensreglementet kan ses på som et avtalebrudd som kan få den erstatningsrettslige eller avtalerettslige konsekvens at eleven/foresatte selv må betale for hjemreisen. Det er riktig at skadeerstatningsloven² og avtaleloven³ har et generelt virkeområde som også omfatter skolen, og at elever og foresatte dermed kan stilles til ansvar for skadevoldende handlinger og eventuelle avtalebrudd. Skadeerstatningsloven og avtalelovens generelle virkning må imidlertid harmoniseres ift opplæringsloven som særlov. Dette innebærer at dersom det er motstrid mellom disse lovene, må opplæringsloven gå foran.

Direktoratet kan ikke se at det er adgang til inngå "avtale" om at ordensreglementet skal følges, og/eller ev. kreve erstatning for utgifter i forbindelse med refsingstiltak. Refsingstiltak etter brudd på ordensreglementet er et tiltak som er en del av opplæringen, og det ville være i strid med retten til gratis grunnskoleopplæring å belaste elevene eller foresatte for utgifter i forbindelse med slike tiltak. Skolen kan således i enkelte tilfeller kreve erstattet en skade på skolens eiendom som ble gjort under en skoletur, men skolen kan ikke kreve erstattet utgifter til hjemreise etter bortvisning. Det er en stor forskjell prinsipielt på erstatning av skade, siden det da er erstatningen som er straffen eleven får og erstatning for utgifter knyttet til straffetiltaket skolen har ilagt eleven. Det er også slik at når skolen velger å refse eleven ved å bortvise eleven, så er dette sanksjonen skolen velger. Når skolen velger å bortvise eleven må de selv bære de økonomiske konsekvensene av dette. Skolen kunne valgt en annen sanksjon og da hadde det ikke blitt økonomiske konsekvenser. Å eventuelt gi skolen medhold i at de kan kreve erstatning for utgifter knyttet til bortvisningen vil dessuten innebære at eleven dobbelt straffes, noe som ikke er tillat.

Utdanningsdirektoratet mener det ikke er adgang til å kreve erstattet utgifter knyttet til et refsingstiltak skolen iligger eleven med hjemmel i ordensreglementet.

Vår referanse: 2008/2717

1) LOV-1998-07-17-61

2) LOV-1969-06-13-26

3) LOV-1918-05-31-4